

УДК 821.161.2-6:001(477)(092)

А. А. Трембіцький

Хмельницький міський відділ Центру дослідження історії Поділля

З ЕПІСТОЛЯРНОЇ СПАДЩИНИ ІВАНА ОГІЄНКА

Стаття вводить у науковий обіг маловідомий лист Симона Петлюри до Івана Огієнка від 19 грудня 1921 р.

Ключові слова і словосполучення: автокефалія Української Церкви, самостійність Української Церкви, український Патріархат.

З утворенням незалежної України з кожним днем зростає інтерес науковців і громадськості до першоджерел, адже відчувається потреба суспільства в переосмисленні минулого, в об'єктивному всебічному відтворенні тодішніх подій, у визначенні ролі й місця окремих діячів у суспільно-політичному і культурному просторі України. Адже серед багатьох завдань, які в ХХ ст. ставила перед суспільством більшовицька ідеологія, було й завдання стерти історичну пам'ять про життя і діяльність багатьох уславлених українців. До таких славетних українців ми відносимо Івана Огієнка та Симона Петлюру, діяльність яких тісно пов'язанія із творенням Української Православної Церкви.

Так, Іван Огієнко будучи професором кафедри історії української культури Київського українського державного університету, виступив 14 січня 1918 р. на Всеукраїнському Церковному Соборі у Києві з доповіддю «Відродження Української Церкви», в якій аргументовано довів право Української церкви на самостійне існування. Уже влітку 1918 р. став першим ректором Кам'янець-Подільського державного українського університету (*урочисто відкрито 22 жовтня 1918*) і читав курс лекцій «Українська культура» (*видано окремою книгою, 1918*). 5 січня 1919 р. І. Огієнка призначено міністром освіти УНР, працював в урядах Володимира Чехівського та Сергія Остапенка; 1919-1920 рр. він міністр віросповідань в уряді УНР (Ісаака Мазепи та В'ячеслава Прокоповича); з 16 листопада 1919 р., після від'їзду Директорії УНР з Кам'янця-Подільського, став Головуповноваженим уряду. При від'їзді Симон Петлюра наказав Іванові Огієнку: «*Бережіть Україну, як зможете*», що він і робив до листопада 1920 року.

Після захоплення 20 листопада 1920 р. Кам'янця-Подільського більшовицькими військами І. Огієнко вимушено емігрував у місто Тарнів (Польща), де активно співпрацював з греко-католицькою церквою, заснував видавництво «Українська Автокефальна Церква», яке випускало брошури і невеликі за обсягом книги, направлені на українізацію православної церкви. Про цей період життя і діяльності Івана Огієнка митрополит Євлогій (Георгієвський) пізніше згадував, що «православний за віросповіданням, він [Іван Огієнко] вважав, проте, можливим причащатися в уніатів» [1]. У 1921 р. став членом Ради Республіки і до 1924 р. був міністром ісповідань (*в деяких сучасних довідниках вказано, що міністром у справах віровизнання — авт.*) Української Народної Республіки

в еміграції (*уряду УНР в екзилі — авт.*), проводив активну політику українізації православної церкви. Симон Петлюра з цього приводу в своєму листі до Івана Огієнка від 19 грудня 1921 р. писав: «Надаючи справі організації української Церкви великого значення з погляду державного, я приходжу до висновків, що ми не продумали до логічного кінця поставленого перед українською державністю питання про націоналізацію нашої Церкви. Ми бачимо її в так званій автокефалії». Все це призвело до того, що, «проголосивши залежність нашої молоді Церкви од московського патріарха», ми «саму ідею автокефалії повернувши в нівець, а маєстат голови московської Церкви піднявши фактично до становища зверхника нашої Церкви... Якими б успішними не були б у майбутньому наші здобутки та досягнення в площині політичної боротьби, всю ідею нашої державної незалежності «по руках і ногах» буде в'язати оця залежність в площині церковній, вгашаючи і підтинаючи самостійницькі змагання нашого народу. Нація, що стремить до власного державного життя, не може примиритися з такою незалежністю...». Ці пророчі слова, написані Симоном Петлюрою в 1921 р., є досить важливими для сучасної влади, яка не може, а можливо й не бажає, творити єдину помісну Українську Церкву, яка б духовно об'єднала український народ.

У 2002 р. канадська влада, виконуючи заповіт митрополита Іларіона, передала значну частину архіву Україні. Сьогодні ім'я великого патріота, видатного ученого і педагога Івана Огієнка носить Кам'янець-Подільський національний університет (2008 р.), а багатий творчий та духовний доробок Івана Івановича, що залишився у спадок українському народу, повертається із забуття.

Враховуючи значення цього маловідомого листа Симона Петлюри до Івана Огієнка з приводу творення Української Православної Церкви для сучасних українських дослідників, з метою введення його в повноцінний науковий обіг і надання можливостей широкому колу істориків та краєзнавців використовувати його в своїх дослідженнях, він подається повністю із збереженням стилю автора.

Лист Симона Петлюри до Міністра ісповідань професора Івана Огієнка¹

Надаючи справі організації української Церкви великого значення з погляду державного, я приходжу до висновків, що ми не продумали до логічного кінця поставленого перед українською державністю питання про націоналізацію нашої Церкви. Ми бачимо її в так званій автокефалії. Це алгебраїчна формула, що її можна вирішувати по-різному з погляду церковної практики. Справа автокефалії Церкви може розумітися всіляко: як з погляду теоретично-канонічного, так і з погляду церковної практики. На мою думку, ця справа нашими церковними діячами не розкрита як слід, а щодо свого ієрархічного змісту (дотеперішнього), то до кінця не доведена.

Ми гадаємо, якщо будемо мати власних єпископів, то цим уже поставимо Церкву на тверду основу, з якої ніякі політично-церковні конфлікти її не зсунуть. Далі власного митрополита в столичному

¹ *Збережено мову і стиль автора.*

місті наші автокефальні мрії й змагання не йдуть, а поза вищу церковну раду при тому ж митрополитові і не сягають. Наскільки помилковими і облудними є такі мрії, показала нам практика за часів Скоропадського, що автокефальним змаганням української Церкви зразу ж надала цілком протилежний зміст, проголосивши залежність нашої молоді Церкви од московського патріярха, тим самим саму ідею автокефалії повернувши в нівець, а маєстат голови московської Церкви піднявши фактично до становища зверхника нашої Церкви.

Коли зважити вагу політичних моментів такої залежності, то ми прийдемо до висновку, що така залежність буде все в'язати: і лет, і розвій, як церковної, так і політично-державної думки української нації. Якими б успішними не були б у майбутньому наші здобутки та досягнення в площині політичної боротьби, всю ідею нашої державної незалежності «по руках і ногах» буде в'язати оця залежність в площині церковній, вгашаючи і підтинаючи самостійницькі змагання нашого народу. Нація, що стремить до власного державного життя, не може примиритися з такою незалежністю. Зупиняючись над справою автокефалії української Церкви, я гадаю, що ми повинні цілком послідовно розкрити зміст цієї формули і зробити логічні висновки з нього.

Очевидна річ, що належними постановами тимчасових вищих органів української Церкви (у формі соборів), подиктовані політичними моментами київські ухвали 1918 р., що встановили залежність нашої Церкви од московського патріярхату, будуть скасовані. Але я гадаю, що цим скасуванням справу цілковитої автокефалії нашої Церкви ми на ґрунт непохитний ще не поставимо; необхідно піти далі і надати такі форми самостійності нашої Церкви, які б відповідали державним інтересам української нації і були б логічним завершенням самої ідеї про церковну автокефалію.

Коли ієрархічні моменти останньої втілені будуть тільки у формі власних єпископів, а на чолі інституту єпископів стоятиме митрополит Київський, — цього, на мою думку, не вистачить для того, щоб Церква українська стала на рівні, в усвідомленні і нашому, і інших народів, з другими Церквами православними. При цих умовах Церква Андрія Первозваного все буде «пасти задніх», все не буде мати того авторитету, тієї пошани, які їй повинні належати як з мотивів державних, так і з мотивів церковної історичної традиції, як до Церкви, первозваним Ісуса Христа апостолом заснованої. Я передбачаю більші комплікації для нашої Церкви, що випливають з такої незавершеної, мовляв би, «половинчатої, ієрархічно-організаційної структури української Церкви».

Ця структура не дає гарантій за додержання вимог церковної дисципліни найвищими достойниками нашої Церкви, odkриває можливість центробіжних стремлінь з їхнього боку, церковно-політичного авантюризму, себто дає можливість для рецидиву у молодій українській Церкві тих виснажаючих її внутрішню силу, її одиорність, її зовнішній маєстат явищ, що їх знає наша церковна історія:

- 1) під час запровадження унії;
- 2) у час підпорядкування нашої Церкви під зверхню залежність од Церкви московської. І, як причиною загублення нашої державної

незалежності, помимо економічно-політичних причин, було незавершення процесу консолідації української нації під час смерті гетьмана Богдана, — бракує єдиної державної ідеології у його наступників, що має об'єктивну цінність для всіх клас тогочасної української нації. Так, причиною загублення українською Церквою тогочасної автокефалії був брак єдиної церковної думки у вищих її достойників, брак відповідної дисципліни серед них і незавершена, як слід, організаційна структура тодішньої нашої Церкви, голова якої — митрополит київський — мав більше моральну силу для нашої Церкви, як ієрархічно-фактичну.

З мого погляду, майбутня структура ієрархічна української Церкви, оскільки про неї судити можна на підставі дотеперішньої практики і оскільки не зроблено буде відповідних корективів до неї, ховає в собі і внутрішню «червоточину» і не дасть гарантій безупинного розвитку національної Церкви. Коли взяти зносини майбутньої нашої Церкви з співзвучними собі, хоча б грецькою, царгородською чи сербською, то тут матиме місце нерівність; на нашу Церкву, на вищих її представників і на голову її митрополита, все «згори» заглядатимуть патріярхи інших Церков, відповідним чином і трактуючи нашу Церкву, що для її авторитету, маєстату було б небажаним, а з боку державних інтересів навіть шкідливим.

Так само і для культивування авторитету церковної ієрархії серед кругів церковних, серед великої української державної парафії, фігура митрополита як голови — оголення нашої Церкви, була б мало імпонуною. Та й по суті справи, коли хочемо надати українській Церкві як Церкві Апостола Андрія Первозваного відповідаюче їй значення, то ми повинні моменти, зв'язані з цим завданням, продумати до логічного кінця і в таку зовнішню форму втілити, яка б відповідала тому змістові, що в ній і в її історичнім атрибуті міститься.

Я думаю, що українська автокефальна Церква головою своїм повинна мати ВЛАСНОГО ПАТРІЯРХА як цілком логічне завершення її ієрархічної архітектоніки і еволюції нашої національної думки, нашої національно-церковної ідеології. Український патріярх — це річ, потреба якої вимагається інтересами української Церкви та своєчасно оцінкою тих небезпек, що загрожувати будуть — я це передбачаю — в її натуральному розвитку. В майбутніх конфліктах нашої держави з Московією внутрішнє міцна, ієрархічно дисциплінована українська Церква може відограти велике позитивне значення у вислідах такої боротьби.

В зносинах, в поширенні свого морального й іншого впливу на православні Церкви (грузинську, білоруську, польську, <...>, вірменсько-григоріанську) держав, посталих на місці давньої Росії, ТАКА УКРАЇНСЬКА Церква, як я хотів би в майбутньому недалекому її уявити, могла б так само допомогти зміцненню та впливові нашої державности, не кажучи вже про ті придбання, що цією дорогою і для своєї сили вона може досягнути. Висловлюючи оці мої міркування в такій важливій справі, я мало роблю собі клопоту з того, що вони приходять в голову серед таких несприятливих обставин.

Без огляду на останні, мусимо мати з'ясованими і *pia desideria* нашого державного будівництва, інтегральною частиною якого є й

пляноване будівництво української Церкви. Такої, точно до деталей продуманої, програми ми не мали; і це, з мого погляду та досвіду, було одною з головних наших невдач.

Мусимо все зробити щоб ця ідея перемогла, стала елементарно зрозумілою, знайшла своїх активних adeptів і оборонців. Я певний є, що ідея власного патріархату, як найбільш доцільної ієрархічної форми в організації української автокефальної Церкви, носить в свідомості, чи, може, напівсвідомості наших церковних кругів, шукаючи лише стимулу, імпульсу для свого виявлення і кристалізації.

Симон Петлюра, 19 грудня 1921 р. [2].

Список використаних джерел:

1. Огієнко Іван Іванович // Вікіпедія — вільна енциклопедія. — Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki>.
2. Лист Симона Петлюри до Міністра ісповідань професора Івана Огієнка. // Голос Православ'я. — 2006. — № 19. — Жовтень. — С. 8.

The article is about the letter of Simona Petlyuri to Ivan Ohienka (December, 19, 1921)

Keywords and words-combinations: Ukrainian Church, independence of Ukrainian Church, Ukrainian Patriarchy.

Отримано: 19.05.2010 р.

УДК 94(477)(092):001(477)(092):22

А. М. Трембіцький

Хмельницький інститут Міжрегіональної академії управління персоналом

ВОЛОДИМИР СІЧИНСЬКИЙ ПРО ПЕРЕКЛАД БІБЛІЇ ІВАНОМ ОГІЄНКОМ

Стаття вводить у науковий обіг маловідому статтю В. Січинського «В справі новішого перекладу Євангелії українською мовою» (Нью-Йорк, 1955 р.)

Ключові слова і словосполучення: Святе Письмо, переклади Біблії П. Морачевського та І. Огієнка.

«Немає в людини нічого милішого над свою рідну землю. Де хтонародився, де провів свої дитячі роки, до тієї землі прив'язується, він усією душею на ціле життя. А хто, буває, відірветься від своєї рідної землі, той мріє завжди про неї, як просвятість найбільшу. І багато людей, помираючи на чужбині, просять накласти їм у домовину бодай грудочку рідної землі...»

Іван Огієнко [1].

Історичні джерела стверджують, що з давніх часів народ, що мешкав на теренах сучасної України, намагався отримати Священне